

“Lietuviški keiksmazodžiai”

Tauragės Martyno Mažvydo pagrindinė mokykla

10a kl. mok. Ingrida Būdvytytė

Tauragė

2007-10-26

Kaip lietuviai keikiasi

Keiksmi – lietuvių tautosakoje trumpų pasakymų žanras. Keikdamasis žmogus dažniausiai išreiškia piktus linkėjimus kitam žmogui, susidedančius iš žodžių, turinčių demonišką, šventvagišką ar obscenišką prasmę. Keikimosi pagrindas yra visuomenėje galiojantys draudimai (religiniai, higieniniai, seksualiniai ir kt.) Piktiems linkėjimams išreikšti panaudojami žodžiai arba posakiai, kuriuos besikeikiantis laiko pikčiausiais, bjauriausiais, labiausiai įžeidžiančiais ir kurių nesikeikdamas niekuomet nevertotų. Tačiau dabar keiksmazodžiai virto įpročiu, ir dažniausiai vartojami be rimtos priežasties.

Lietuviai buvo prietaringi žmonės, jie garbindavo daugybę dievų ir dievybių, tad, kad dievai būtų pamaloninti, aukodavo jiems aukas, kad žmonėms neužtrauktų nelaimių ir prakeiksmų. Iš senovės buvo manoma, kad keiksmazodžiai išsprūsdavo supykus. Lietuviškuose keiksmazodžiuose susipina įvairių laikotarpių liaudies pasaulėžiūros elementai. Juose esama senojo pagoniškojo tikėjimo liekanų ir krikščionybės įvaizdžių. Vienur kreipiamasi į senąsias mitologijos būtybes: perkūną, laumes, raganas, kai kuriuos gyvulius. Kitur minimas velnias, pragaras ir pan. Lietuviai tikėjo magija, todėl ir prakeiksmiais linkima: “Kad tave perkūnas nutrenktų!”, “Kad tu skradžiai žemę prasmegtum!”. Tokie pikti linkėjimai be reikalo, lengvabūdiškai neištariami, nes žmogus tikėjo, kad linkėjimas tikrai keikiamajam pakenks.

Keiksmi skirstomi į pejoratyvus, tradicinius keiksmus ir įv. eufemizmus.

Pejoratyvai – neigiamos reikšmės žodžiai ar frazeologiniai junginiai, dažniausiai taikomi žmogui. Dažnai tai yra išvestiniai arba perkeltinės reikšmės žodžiai (pvz., kvailys, nevėkšla, liurbis, pusgalvis, dykaduonis, kiaulė, avinas, varna, stuobrys, piemuo, ubagas, ragana ir t.t.)

Formuliniai keiksmi – neigiamos reikšmės kolektyvinės kūrybos formulės, vartojamos iš atminties (pvz. eik tu į peklą velniams autų skalbti; kad tave perkūnas

trenktų negriaudęs; kad tave vilkas papjautų; kad tu kur sprandą nususuktum; o kad tave bala; eik tu po šimto nelabųjų). Formuliniai keiksmažodžiai susiję su užkalbėjimais, prakeiksmiais, bei blogo linkėjimais. Draudžiama minėti su tikyba susijusius dalykus (Dievą, velnią, pragarą), kai kurias žmogaus kūno funkcijas (tuštinimąsi, dauginimąsi), ką nors skausminga ar pavojinga (ligas, mirtį, perkūniją).

Eufemizmai – švelnesni, neutraliesni šiurkštaus ar nešvankaus žodžio pakaitalai. Vietoj „velnias“ sakoma nelabasis, piktasis, juodukas, skeltanagis, raguotasis. Vietoj rupūžė – rupūs miltai, rūgštėlė ar netgi rūtelė. Pasakymai „kad tave rūtelė!“ arba „žalia rūta!“ yra eufemizacijos padarinys. Visuomenei laisvėjant, keiksmai labai plinta.

Daugelio lietuviškų keiksmų pagrindą sudaro žodžiai: velnias, rupūžė, gyvatė, perkūnas, žaltys. Keikiant tie žodžiai apipinami kitais vaizdiniais žodžiais, sukuriant rūščius, piktus linkėjimus. Vaizdingesnieji keiksmai padeda geriau išreikšti besikeikiančiojo nuotaiką, sukeldami stipresnį įspūdį keikiamajam.

Keiksmų forma įvairuoja pagal juose išreiškiamą piktumo laipsnį. Patys pikčiausi lietuviški keiksmai yra vadinamieji prakeiksmai. Juose linkima kitam žmogui baisiausių dalykų: gėdingos mirties, amžinų kančių, baisių nelaimių. Pvz.: „kad tave devyni velniai pagriebtų!“, „kad tu pasikartum ant sausos šakos!“, „kad tavo liežuvis burnoje neišsitektų!“, „kad tave pirmas pavasario perkūnas užmuštų!“.

Plūstamojo pobūdžio keiksmai yra santūresni. Jais nelinkima nieko lemtingo, netrokštama keršto, o tik išsakoma kitam žmogui neapykanta, pasipiktinimas. Tai yra piktas pravardžiavimas arba įkyrėjusio žmogaus varymas šalin. Pvz.: „tu rupūžė rauplėta!“, „tu žalčio išnara!“, „tu gyvatės vaike!“, „tu laume prakeikta!“, „tu ragana raguota!“.

Dar kitą keiksmų tipą sudaro nepikti linkėjimai, panaudojami prakeiksmų forma. Tokiuose keiksmuose linkimi dalykai yra visai nebaisūs – už tariamo rūstumo dažnai slepiasi šypsena. Pvz.: „kad tave zuikis subadytų!“, „kad tave dryži paraliai!“, „kad tave naginė prarytų!“, „kad tu šaukšte prigertum!“.

Kartais atskiri keiksmų žodžiai pakeičiami kitais, panašiai skambančiais, tačiau nieko bendra neturinčiais su blogio linkėjimu, pvz.: „kad tave per krūmus!“, „šukos!“. Žmogui pyktelėjus ir užėjus norui nusikeikti, susigriebiama, tarsi sustojama pusiaukeleje. Piktas keiksmo turinys paverčiamas juoku.

Jau iš šių kelių paragrafų matyti, kad lietuviai nebuvo pratę mėtytis šlykščiais, ypač moteris ar kai kuriuos žmonių tarpusavio santykius žeminančiais, žodžiais. Jų keiksmai, palyginus su kitų tautų keiksmažodžiais, yra gana “švarūs” ir “nekalti”, tačiau juose netrūksta sąmojaus ir kūrybiškumo.

Žmonės keiksmažodžių vartojimo negiria. “Keikūnas” yra blogas atsiliepimas apie asmenį.

Lietuviškų keiksmažodžių pavyzdžiai:

Kūtvėla pasipūtęs!

Rupūžė!

Žaltys!

Po šimts kalakutų!

Žalia rūta!

Lysk tu vabalo blauzdon!

Ot rūkštelė !

Ot šuns pasturgali!

Birbink genį!

Kapok varškę!

Pakasyk sliekui pažastį!

Kiaulė!

Galvijas!

Karvė!

Asilas!

Kad tave perkūnas!

Velnio išpera!

Rupūs miltai!

Eik po velnių!

Davatka!

Kvailys!

Po galais!

Po kelmais!

Velniai griebtų!
Po šimts gegučių!
Parazitas!
Mulkis!
Vasari tu!
O tu gyvate raudonoji!
O tu paršakoji!
Kuilyš!
Kad tu surūgtum!
Kad tavo kakta nupliktų, o ant pakaušio kuodas liktų!
Kad tavo kojos išklištų ir pakaušis atsikištų!
Uostyk slieko pažastį!
Šliaužk tarybiniais vamzdžiais!
Kad tave velnias nusineštų!
Eik skradžiai žemę!
Kad tau ežys kelnėse išdygtų!
Eik debesų spardyti!
Kad tu ištintum kaip avilyš!
Eik tu kiaulėms uodegas mazgoti!
Tu paršo koja užpakalinė!
Tu šuns kumpi!
Eik šunų šukuot!
Tu avigalvi!
O tu rupūžgalvi!
Kapladanti!
Eik į peklą molio minti!
Kaip tave šventa žemė nešioja!
Suk tave devynios!
Kad tave perkūnas be žaibo trenktų!
Kad tave vėtros padangėm nešiotų!
Kad tave nelabasis pagriebtų!

Kad tave visi velniai ir viens!
Kad tave giltinė!
Kad tau kiaurai išeitų!
Kad tu sudegtum su pačiuote ir gryčiuote!
Kad tu taip lakstytum po laukus, kaip pasiutęs vilkas!
Kad tu staugdamas nueitum!
Kad tave gyvą kirmėlės suėstų!
Kad tu vaikščiotum be galvos!
Kad tau pilve nerimtų!
Kad tu išdžiūtum kaip sausas šienelis!